

OPPIA IKÄ KAIKKI

Aikuiskasvatus-lehden artikkeleissa ja puheenvuoroissa nousee toistuvasti esiin aikuisuus-kategorian pulmallisuus aikuiskasvatustoitinnassa ja sitä koskevassa teoriassa ja tutkimuksessa. Pulmallisuuden syistä kertoo ehkä jotain oleellista vauhdikkaasti yleistynyt puhe ikääntymisestä. Aikuiskasvatuspuhe on toki jo kauan perustunut silleen jätettyyn paradoksiin, jossa aikuisella tarkoitetaan yhtäältä täydellisen ihmisen prototyyppiä (itseohjautuvasti oppivaa aktiivista kansalaista) ja toisaalta puutteita ja vajavaisuutta pursuavaa olentoa, jonka korjaaminen ja paikkaaminen edellyttää aina vain vaativampaa huolto- ja päivityskoneistoa. Edellisiä alkaa kehkeytyä jo laatuvarhaiskasvatuksessa ja he katoavat markkinoilta siististi harmaina panttereina ja senioreina kuluttaen laadukkaita sivistys- ja harrastuspalveluja. Jälkimmäiset saattavat jo varhain diagnosoitua elinikäisten inklusiivisten ohjelmien asiakkaiksi tai ainakin he viimeistään 40+-vuotiaina ajautuvat ikääntyvien riskiryhmään.

Uusi koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma, jonka saumoista pilkahtelevat Sailaksen työryhmän salkkarit, painottaa tehokkuutta, läpäisyä, talouden kilpailukyyn edistämistä, työelämän tarpeisiin vastaamista sekä yhteiskunnallista koheesiota. Erityisesti aikuisista siinä puhutaan väestönä ja ikääntyvänä työvoimana. Kasvattajat ja tutkijat ovatkin jo sitoutuneet rakentamaan sitä vastaavia yksilöllistäviä malleja ihmisten yksilöllisten kykyjen jatkuvuudesta ja niiden elinikäisen ylläpitämisen mahdollisuuksista. Sujuvana täydennyksenä he maalailevat yksilöllistymisen ja hajaantuvien elämänpolitiikkojen maailmaa tai tukeutuvat ylikansallisten ohjelmajulistusten lupauksiin persoonallista itsetoteutusta ja sivistystä vaalivan kasvatusperinteen jatkumisesta.

Anja Heikkinen

Aikuisuutta voisi Alain Tourainea mukaillen pitää myös kollektiivisena kategoriana, yhteisöjen ja yhteiskunnan kykynä ylläpitää persoonallisen itsetoteutuksen mahdollistavaa osallisuutta elämän eri osa-alueilla. Sen korvautuminen ikääntymisellä muistuttaa Michel Foucaultin teoksessa *Society must be defended* (2003) tekemää kuvausta ranskalaisen kansallisvaltion muotoutumisen yhteydestä ihmisten muuntumiseksi väestöksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Arlie Hosheschild puolestaan perustelee kirjassaan *Commerzialisisation of intimate life* (2003), kuinka tiettyjen feminististen tasa-arvopyrkimysten toteutuminen on vahvistanut yhdysvaltalaisen kapitalismin ekspansiota globaalissa markkinataloudessa. Markkina-arvon hiipivä asettuminen ylimmäksi itseisarvoksi kaikkien ihmisten kaikessa elämässä, yksilöllisyys ja yksityisyys välineellistyvät: maailmanlaajuisessa työn- ja oikeuksien jaossa valkoisen miehen taakka on siirtymässä värillisen lapsen harteille. Mikä yhteys edellisillä on uuteen kesuun ja ikääntymiseen?

Yksi saksalainen kollegani tutki iän mukana tapahtuvia opinnollisten preferenssien muutoksia. Huolimatta koulutustarjonnasta ja organisaatioiden henkilöstönkehittämisstrategioista suuri osa ihmisistä näytti vanhetessaan entistä enemmän korostavan opintojen persoonallista merkitystä. Opintojen välitön välineellinen arvo väheni elämän perspektiivin muuntuessa, suorittamisen ja työmarkkinakelpoisuuden sijasta ajateltiin enemmän joko välitöntä itsetoteutusta tai jäljellä olevan yksilöllisen tai yhteiskunnallisen elämän laatua kokonaisuudessaan. Koulutustarjonnan ja työelämän kehittämistoimien kohde kuvataan silti tyypillisesti ikinuoreksi, josta on kaunista ”urhona kaatua joukkonsa eessä”. Suomalaisessa aikuiskasvatuksessa persoonallisen itsetoteutuksen tavoite usein delegoidaan tai monopolisoidaan vapaalle sivistystyölle. Samalla se rajataan vapaa-aikaan ja harrastuksiin (joihin perhe-elämä, ystävyys ja ns. kansalaistoiminta enenevästi samaistuu), yksityiselämän yksilölliseen piiriin. Foucault’n ja Hochschildin luonnehdinnat näyttävät kuitenkin varsin kohdallisilta myös suomalaiseseen kontekstiin: markkina- ja kansalaiskelpoisuuden ja kriteerejä voi tuskin torjua intiimeimmilläkään luovuuden ja itseilmaisun alueilla.

Ehkä kaikilla kasvatuksen kentillä kuitenkin kilpailevat ja ovat läsnä yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti välineelliset ja itsetarkoitukselliset tavoitteet. Niin perinteinen sivistysteoria, konstruktivistinen oppimisoppi kuin postmoderni elämänpolitiikkakin pitävät omilla tavoillaan autonomiaa ihmisyyden perustavana kriteerinä. Yksille siinä voi korostua aristoteelinen käsitys hyvän saavuttamisesta yksilöllisten ja lajinomaisten potentioiden todentumisen kautta, toisille kantilainen siveellisyysvaatimus ihmisyyden (järjellisyuden) kunnioittamisesta itsessään ja muissa ei vain välineenä vaan aina myös päämääränä sinänsä. Aristoteelis-kantilainen järkeä korostava autonomia ei kiistä kehollisuuden ja emotionaalisuuden merkitystä ja myöntää välineellisyyden väistämättömyyden elämässä. Radikaalimpi ihmisen heteronomian – toisia tarvitsevuuden ja toisten tarvitsevuuteen vastaavuuden – ja kehollisuuden ja emotionaalisuuden tunnustaminen voisi kuitenkin kyseenalaistaa kasvatustavoitteiden institutionaalista jakoa opillisiin, ammatillisiin, poliittisiin tai omaehtoisiin. Kiistanalaisen saksalaisen sivistyshistorian hahmon Eduard Sprangerin tavoin voisi arvella, että ”jokaisella ikäkaudella on oma ethoksensa”.

Anja Heikkinen